

ABRAHAM TAL (Tel Aviv):

אברהם טל (תל אביב):

*Aramäische Piyyutim von
Amram Dare und Marqe,
den ersten samaritanischen Dichtern*

**פיוטים ארמיים של ראשוני הפייטנים
השומרונים עמרם דרה ומרקה**

abraham@post.tau.ac.il

עמרם דארה

ʿamrām dāre

ʾān datton qāʿēmən

bālāqā adṣāfārā

wēmən almāʿūrā sāləq

wmānər alkal ʿālāmā

kērāzu kālkon wēmāru

yiṣtabba nāʿīrā dalləq lā:lāmā

būṣən adla ṭāfi

gāʿəz ū barqiyyā

wmānər alkal ʿālāmā

alfam dū māre adkallā

alləq lā:lāmā būṣən adla ṭāfi

bārāṣət ētā:bəd ūṣār almāʿūrayyā

šūmayyā wārā binyān adlā bāni

ūrā rabbā dāmi alšabšābā

nār qārəṣ kal ṣāfār fēta lā:lāmā

nār kārəz albāno dādām

qūmu man šēnātkon

wēmu nārā wšabbāʿu lābūde

האן דאתון קעמין

בחלקה דצפורה

ועמין למאורה סלק

ומניר לכל עלמה

כרוזו כהלכון ואמרו

ישתבח נהירה דאלק לכל עלמה

בוצין דלא טפי

געזו הו ברקיע

ומניר לכל עלמה

לפס דו מרה דכלה

אלק לעלמה בוצין דלא טפי

בראשית אתעבד אוצר למאוריה

שומיה וארעה בניאן דלא בני

אורה רבה דמי לשבשבה

נהר קרץ כל צפר פתח לעלמה

נהר קרץ לבנוי דאדם

קומו מן שנתכון

ועמו נהרה ושבחו לעבודה

Mārqe

ab lān amšabbā^ʔa almāre dā:lāmā
ʿayyēbən lē siggi nīmār lē tāš'bān
bāfimme adbārā bāmamlāle adyattəb
bāmā dēnāš ʿāmāl mimmārāq ū agre
gālā ʿālām yāy man ān adlā ābā
walləq bē mā^ʔūrən lā ṭāfən lā:lām
dīlā amšabbā^ʔa ʿābod fālyātā
adkallā rātāt minne wāfār mārōd ʿālo
ū ābā u^ʔū yī wšēme lā:lām
man dābā u^ʔū yī wman yākəl qā^ʔəm bē
wābu rēbu lēlānnu afgēlāle ātīnān
wab lān nīmārīnne du mēlu bē algādle
zā^ʔon kal fēmāmən yištabba bid 'kal-fəm
zā^ʔən lān wmuwwi lān ab lān amšabbāte
īmāte wdēlte amballēdən ʿālāmā
wī gēnu rābbā lāfār mārād ʿālo
ṭīnnān wsārīnnān iddān lān nāzzār
lītu gēnu alṭāli āfək alsāfārā
yēb lān aktābən wayyayyā algabbon
an šamišnān aktābayyā yēb lān ʿayyayyā
kāmā ū māsəd bān illā yīti mēdon
man rā^ʔəm lān mūtār wamšaggār māsəd bān

הב לן משבחה למרה דעלמה
חיבין לה סגי נימר לה תשבחן
בפמה דברא בממלה דיתב
במה דאנש עמל ממרק הוא אגרה
גלא עלם יאי מן האן דלא הוה
ואלק בה מאורין לא טפין לעלם
דחילה משבחה עבוד פליאתה
דכלה רתת מנה ועפר מרוד עליו
הוא הוה והוא יהי ושמה לעלם
מן דהוה והוא יהי ומן יכל קעם בה
והבו רבו לאלהנו בגללה אתינן
והב לן נימרנה דו מלו בה לגדלה
זאון כל פממין ישתבח ביד כל פם
זאן לן ומוחי לן הב לן משבחתה
אימתה ודחלתה מבלדין עלמה
והיא גנו רבה לעפר מרד עליו
טעינן וסרחנן עדן לן נחזר
ליתו גנו לטלי הפך לספרה
יהב לן כתבין וחייה לגוון
אן שמשנן כתביה יהב לן חייה
כמה הוא מסיד בן אלא ייתי מדון
מן רחס לן מותר ומשגר מסיד בן

Mārqe

lēbābən wfēmāmen tūbā rābbā bā^ʔi
ašbu tāriyyon afdēlla iggālā maškānā
mī tūmā mā^ʔes wmī arqiyyā tālā
nabbəš albīnāton ṭiyyol alrā^ʔēmo
nibyā rābbā mūši ^ʕakkēmān baktābe
dū amqabbəl ^ʕayyābən šabqən ūbiyyon
sēbu imāte widkāru rēbūte
man madkār lē biqār mimmārrāq ū agre
^ʕāmi wyāda mā ṭēmər algu kal lab
bā^ʔi galyān ṭābān dū ^ʕākəm aksiy'an
ifta fimme adtūmā wabbəq lān mem ^ʕayyəm
fimme adn'āš šānāq afgēlāl dastār ^ʕayyəm
šēbā^ʔu afdēllā widkāru rēbūte
šābā algabbe ādām wistūbār bid māre
qām am yā:qob algu nēl yibbāqā
wabde nāšā šāli wansab bārākātte
riš kal dēbābəm bā'lām ban būr
atfək fimme albārā'kān wbarrək alyišrā^ʔəl
šēmā rābbā yī'dāy dū adnāšā kal qērāb
šabbā^ʔūte rā^ʔēmo algu kal qērāb danšā^ʔu
tā^ʔēbayyā innon adnā'šən qērābā
wgālən rū:tā wamšammēšən lēlā^ʔon

לבבין ופממין טובה רבה בעי
אשוו תריון בדחלה אגלה משכנה
מי תהומה מעיס ומי רקיעה תלה
נפש לבינתון טעיול לרחמיו
נביה רבה משה חכמן בכתבה
דו מקבל חיבין שבקין חוביון
סבו אימתה ואדכרו רבותה
מן מדכר לה באיקר ממרק הוא אגרה
עמי וידע מה טמיר לגו כל לב
בעי גליאן טבן דו חכם כסיאן
פתח פמה דתהומה ואפק לן מים חיים
פמה דנחש צנק בגלל דאסתר חיים
צבעו בדחלה ואדכרו רבותה
צבע לגוה אדם ואסתובר ביד מרה
קעם עם יעקב לגו נחל יבקה
ועבדה נצח שליח ונסב ברכתה
ריש כל דבבים בלעם בן בעור
אתפך פמה לברכאן וברך לישראל
יהוה רבה יחידאי דו דנצח כל קרב
שבחותה רחמיו לגו כל קרב דנצחו
תהביה אנון דנצחין קרבה
וגלין רחותה ומשמשין לאלהון

'ād darrēs alǧu iṣṣātā
wād ākāl mūtāri iṣṣātā
wmaryām dāšīrāt 'al yāmmā
šāmā'i 'ammēm wmarā'i
wāmār māron yisson agron
wyissāb ārron ālāqi
wyilbāš mūši bēqūbti
wtizdēq maryām nēbi:tā
adlā qām man ābbā kābātā
yitrābbon 'āmram wyūkābēd
tālātā qaddīšēm
ad qām minnon
bāmālon tābā dēbāqān
abrēmāk

אחד נכנס לתוך האש,
ואחד אכל את הנותר מן האש,
ומרים (היא) ששרה על הים:
שמעו אומות ופחדו.
ואמר אדונם: ייטלו שכרם,
וייטול אהרן את חלקי,
וילבש משה את כינויי,
ותיקרא מרים הנביאה,
שלא קם מחוה כמותה.
יתגדלו עמרים ויוכבדו,
(בעבור) שלושת הקדושים
שקמו מהם.
בשכרם, הוי הטוב, הושיענו
ברחמיך!

אחד דרס לגו אשתה
ואחד אכל מותרי אשתה
ומרים דאשירת על ימה
שמעי עמים ומרעי
25 ואמר מרון יסון אגרון
ויסב אהרן חלקי
וילבש משה בעקובתי
ותודעק מרים נביתה
30 דלא קעם מן חוה כותה
יתרבון עמרים ויוכבדו
תלתה קדישים
דקעם מגון
בעמלון טבה דבקן
ברחמיך
ישתבח, לית

[1]

ān datton qā'ēmōn
bālāqā adšāfārā

באשר אתם קמים
בחלק הכוקר

האן דאהון קעמין
בחלקה דצפרה

wdarrēs ['ād darrēs 22 ע"א

22 הספרים המצויים גורסים כנגד אחד דרס: ודרס, אבל הנוסח שלפנינו הוא המקורי; הוא נמצא גם בע.

25 אומות] עם שההגיה וכל כתבי יד גורסים עמים, הרי הנשוא שבלשון נקבה — הנמצא בכל המקורות — מלמד שמעיקרא היתה כאן התיבה אמים. [ופחדו] בנוגע למשמעות זו של מרעי עי' ב 443. כל הסור הוא ת"ש לשמ' טו יד.

28 כינויי] עקובתה פירושו תואר של כבוד, תפארת (עי' מרקה א 142 וכן מרקה ד 58) ואף כינוי. ע' תרגם בלקבי; פ, פך צפאתי; וצ באסמי. והכוונה שנחכנה משה אלוהים.

29 הנביאה] רומז למה שנקראה מרים בתורה (שמ' טו כ) "הנביאה", ומשום כך השם מיועד עם שהוא נשוא. כיוון שהיידוע הוא חלק השם.

32 (בעבור) הוספתי, שהרי אין קשר תחבירי חיצון של תלתה לקודם לו. פ, פך מוסיפים וי"ו בתרגום; וזאתלחה, אבל נראה לי שהכוונה להנמקה. שקמו] במקור שקם; העדר התאם של מספר בין הנשוא לנושא נמצא לפעמים בסורית של א"י כגון: חיי לשויל קרבת (תה' פה ד), A Christian Palestinian Syriac Horologion במהדורת Matthew Black עמ' 153; שולטהיס עמ' 91 רואה בכך תופעה "מאוחרת" (כלום כוונתו להשפעת הערבית?).

המקורות: קאולי 41; פ, פר, צ, (ק).

נאמר ביום הרביעי בבוקר וביום הכיפור.

2 [בחלק] מכאן וכן מן גנה 38 אנו למדים, שהיממה מחולקת ל"חלקים": חלק צפרה וחלק

wēmən almā'ūrā sāləq	ורואים את המאור עולה	ועמין למאורה סלק
wmānər alkal 'āḏāmā	ומאיר לכל העולם.	ומניר לכל עלמה
kērāzu kālkon wēmāru	קראו כולכם ואמרו:	כרוזו כהלכון ואמרו
yištabda nā'irā dalloq lā:ālmā	ישתבח המאיר שהדליק לעולם	ישתבח נהירה דאלק לעלמה
būšən adlā ḏāfi	מנורה שאינה כבה.	בוצין דלא טפי
gā'ez ū barqiyā	עובר הוא ברקיע	געזו הו ברקיעה
wmānər alkal 'āḏāmā	ומאיר לכל העולם	ומניר לכל עלמה
alfam dū māre adkālā	לפי שהוא, אדון הכול,	לפם דו מרה דכלה
alloq lā:ālmā būšən adlā	הדליק לעולם מנורה שאינה	אלק לעלמה בוצין דלא
ḏāfi	כבה.	טפי
bārāšet ētā:bəd ūšār	"בראשית" נעשתה אוצר	בראשית אתעבד אוצר
almā'ūrayyā	למאורות.	למאוריה

almā'ūrayyā ע"א [almā'ūrā wāmən ע"ו [wēmən 3

ליליה. שמא יש קשר בין שימוש זה של חלק ובין חלק כיחידת זמן בלוח ובאסטרונומיה. אילולא המקום המקביל בפיוטו של נבה הייתי נוטה לפרש כאן חלק: אור, והייתי גוזרו מן עלק (עי' מרקה יד 80). אבל ברי מן ההגייה שלא לכך מסורת השומרונים מתכוונת.

3 [ורואים] ההגייה של ועמין בתנועת ē עושה את הפעל בינוני פעול, ואילו קריאת עד ו מכוונת לבינוני פועל (כל המתרגמים ונאטרין). המאור] הנוסח למאוריה, הנמצא גם בִּצְ, ודאי משובש.

5 [כולכם] הכתיב בה"א של כהלון, כהלכון, כהלון שלא ככמלת כל בעברית (למשל אברהם אלעיה 205) הוא תולדה של ההגייה בתנועה ארוכה ובהכפלת הלמ"ד כשאינה גמר הברה. כהלכון וכהלון (למשל מרקה יא 43) נוהגות כך לעולם, ואילו אותה המלה בתוספת כינוי המדברים,

כל' כהלון, נוהגת כך (למשל מרקה א 37; י 74) או בתנועה קצרה כבעברית (עי' כלנן עמרים כג 41; ברם קדמותו של אותו הפיוט מפוקפקת ועי"ש). יש כאן הקבלה מתמיהה ביותר לאכדית, היודעת אף היא שתי תיבות שונות להבעת המושג כל: kalū(m), kullatu(m). אין ספק

שהשומרנית בהגייתה כיום משמרת משהו קדום ואינו שיבוש כל עיקר. הכפלת הלמ"ד עם אורך התנועה היא מן הסתם תוצאת עירוב של שתי תיבות השונות מעיקרא אך דומות זל"ז ונרדפות זע"ז במשמעות.

12 [בראשית] השווה נבה 75. נעשתה] הפעל עבד, בבניין קל (עי' עמרים ד 19) ובבניין

אתפעל, בא בארמית השומרונים לא רק במלוא משמעותו, אלא אף במשמעות הדהויה לכדי מה שנוהגים לכנות אוגד, והוא עשוי אפוא לשמש תמורת הוה (השווה תרגומו הערבי נבה 94). בכך יש לו לפעל השומרוני רעים בארמית היהודים ובארמית הנוצרים

של א"י (F. Schwally ציין בספרו Idiotion des Christlich Palästinesischen Aramäisch עמ' 65 מראי מקומות רבים שבהם בא אתעבד כנגד הוא בפשיטתא). ביודע מקבילו של עבד הארמי מצד שימוש הלשון הוא עשה בעברית, וכבר יצא עשה בלשון המשנה לשמש אוגד. מתוך חילופי נוסח כגון בכתובות פ"ט מ"ר נעשתה: עשתה) וכן מתוך חילופי גיקוד

למשל שְׁיִיעֵשָׁה (כ"י קאופמן מעשרות פ"א מ"א): שְׁיִיעֵשָׁה (דפוס ליוורנו שם) אנו למדים שבעברית שווים לעניין זה הקל והנפעל ועי' עתה גם ילון מבוא לגיקוד המשנה 54. ודומה אני, כי שימוש זה של עשה כבר הוא נתון בלשון המקרא. לפעל ויהי במל"א ה כט מקביל

šumayyá wárá binyán adlá
bāni
ūrā rábbā dāmi alšabsābā
nār qārəṣ kal šáfár fēta
lā:īāmā
nār kārəz albāno dādām
qūmu man šēnātkon
wēmu nārā wšabbā'u
lābūde

שומיה וארעה בניאן דלא
כני
אורה רבה דמי לשבשבה
15 נהר קרץ כל צפר פתח
לעלמה
נהר כרו לבניו דאדם
קומו מן שנתכון
ועמו נהרה ושבחו
לעבודה
ישתבה, ליה

[ח]

áttā'u yaqqīrá ilā daksi
mikkállā
wkal daksi wgāli lā 'āmi lāk
man yēšom mā ū ilāk
ī man yēkkām rāzi yaqqīrūtāk
ilīābi kállā áttā
wkēlom lit aļbār minnāk
bāri wmibbárnās wmissūbār
wmuwwi wmāmōt wmaqəm
kállā abrēmmək

אתהו יקירה חילה דכסי
מכלה
1 וכל דכסי וגלי לא עמי לך
מן ישום מה הו חילך
אי מן יחכם רזי יקירותך
5 עלוי כלה אתה
וכלום לית לבר מנך
ברי ומפרנס ומסובר
ומוחי וממית ומקיים
כלה ברחמיך
אתה הוא הנכבד, האל הנסתר
מן הכול.
וכל שנסתר ונגלה אינו רואה אותך,
מי יעריך מה הוא כוחך,
או מי ידע רזי כבודך?
מעל הכל אתה,
וכלום אין זולתך.
בורא ומפרנס ומכלכל
ומחיה וממית ומקיים
את הכול ברחמיך.

4 [yēkkām] ע"א yākkām ותיקן

כדה"ב ב יז ויעש (מהם), וברי לי שגם כדה"ב נושא המשפט הוא שבעים אלף וגו'. אף החילוף
ויעש כהנים (מל"א יב לא) והעמיד (שם לב; דה"ב יא טו ויעמד) מסתבר בנקל, כשנכיר
שהצד השווה בשני הפעלים הוא, שהם עשויים לשמש אוגד (השווה מרקה א 92) [מעניין זה
הוא שאמר גינזברג בפירושו לקהלת עמ' 116]. בין כך ובין כך סברתו של שוראלי שם, כי
שימושו של אתעבד כאוגד מושפע מן היוונית, אין בה ממש.
14 [לשורש] שבשבה מעיקרא פירושו ענף דווקא (השווה שבת פ"ח מ"ד), ויצא לשמש
אף במשמעות שורש ויסוד ועי' ב 554.

המקורות: קאולי 41; ע, פ, פר, צ, ק.

נאמר אור ליום החמישי, כליל כיפור וכיום מקרתה (עי' עמרים ה).

2 [שנסתר] כנגד דכסי ע גורס כסי, ובק הדל"ת תלויה מעל לשיטה.

4 [רזי] ע גורס חזבי — פירושו פני, מראה — ומתרגם באוור.

7 הפעלים פרנס וסובר משמשים במשמעות פעילה, ועי' ב 525 לש' 207, כן עי' עמרים ג 30.

8 [וממית] ע ליתא.

ab lān amšabbā'a
almāre dā:lāmā
'ayyēbən lē siggi
nīmār lē tāš' bān

עלינו לשבח
לאדון העולם.
חייבים אנו הרבה
לומר לו תשבחות

הב לן משבחה
למרה דעלמה
חיבין לה סגי
גימר לה תשבחות

bāfimme adbārā
bāmamlāle adyattəb
bāmā dēnāš 'āmāl
mimmārrāq ū agre

בפה שכרא.
בדיבור שיסד.
לפי מה שאדם עושה
משתכר הוא שכרו.

5 בפמה דברא
בממלה דיתב
כמה דאנש עמל
ממרק הוא אגרה

gālā 'ālām yāy
man ān adlā ābā

ברא עולם יאה
ממה שלא היה.

גלא עולם יאי
10 מן האן דלא היה

8 [agre ע"ה agrā (אכל לא בש' 160)]

מקורות: קאולי 19; פ, פר, צ.

נאמר ביום השני, בשבת השנייה של החודש ובמועדים.

1 עלינו] לתרגום הזה של הב השווה ננה 60, ואמנם פ, פ'ר: ואגב עלינא, צ יגב עלינא.
3 חייבים] תן דעתך להבדל שבהגייה בין חייב=חוטא: 'ayyāb, 'ayyābən ובין חייב=
חובה מוטלת עליו: 'ayyēb (ע"י עמרם יב 26), 'ayyēbən. הצורה הראשונה ודאי היא
שקולה במשקל *קטל, אבל האחרונה מעלה ספק, אם היא של אותו המשקל. לגבי דבר בתורה
הנהגה dabbər טענתי (ג ס"א 102) כי שקולה הצורה במשקל *קטל, אבל ההבדל של ā:ə נראה
כאן קובע במשמעות, עד שאין לראותו כחילוף היגויי גרידא. קרוב לומר, שהצורה האחרונה
היא מעיקרא שקולה במשקל *קטל, כלומר צורת הבינוני של הקל, ונכפלה בו הי"ד מתוך
זיקה כלשהי אל חייב, כשם שמצאנו הכפלה בשם משלוח, וע"י ג ס"א 139. ואם אנו מניחים כי
הב גזור מן חוב (ע"י ננה 60), הרי לפנינו שתי צורות בינוני שונות של הקל. ואמנם בשומרונים
יש לקל של גורת ע"ו שתי צורות בבינוני, כגון קעם qām, קעמין qā'emən, תהב tā'əb.
הבניה התחבירית כך היא: חייבין... גימר לה, ושם הגוף אגן הוחסר מפני שהסתפק המחבר
ב"לן" שבטור הקודם. כן הוסיף לצורך הפיוט חזר על כינוי המושא לה עם תה"פ סגי ושם
בתוך הכניה. ברם, הפירוש הניתן כאן לכתוב כנראה נשתכח מן השומרונים. צ מתרגם:
מזנובין לה כתיר ונקול (צ גורס: וגימר) לה תסביח = כחוטאים לו הרבה נאמר וכו'; פ,
פ'ר זנובא לה — חטאינו לו, והוא ניהוש בעולם.

5 בפה] על פי ההגייה בפיו וכן בש' 6 בדיבורו, אבל פ, פ'ר, צ אינם מתרגמים בכינוי. ואם
נכונה היא מסורת ההגייה, הכוונה בפה שהוא שלו כיוון שכראו, והוא דחוק.
7-8 השווה ממ"ד 89: וכן אמר בן בן עדן (=מע"ש ו 11) לפם די עכידתה הוא אגרה. כמה
משמש כאן, ואולי אף מרקה י 21, במשמעות כמה (ראה גם מרקה ו 3). מקשר העניינים (הוסף
על כך את סדר המלים) נראה, כי עמל הוא בינוני, אבל הגייתו כאן היא כשל פעל בעבר
נסתר. פ, פ'ר פאעל; צ עמל. 10 ממה] מילולית: מהיכן.

walloq bē mā'ūrən lā :lāfən lā :lām	והדליק בו מאורות, שאינם כבים לעולם.	ואלק בה מאורין לא טפין לעלם
dilā amšabbā'a 'ābod fāiyātā adka:lā rātāt minne wāfār mārod 'ālo	הנורא, המהולל, עושה הנפלאות, שהכול רועד מפניו והעפר ממרה אותו.	דחילה משבחה עבוד פליאתה דכלה רתת מנה ועפר מרוד עליו
ū ābā u'l'ū yī wšēme lā :lām man dābā u'l'ū yī wman yākel qā'əm bē	הוא היה והוא יהיה ושמו לעולם. מי שהיה הוא יהיה. ומי יוכל לעמוד בפניו?	הוא הוה והוא יהי ושמה לעלם מן דהוה והוא יהי ומן יכל קעם בה
wābu rēbu lēlānnu afgēlāle ātīnān wab lān nīmārinne dū mēlu bē algādle	והבו גודל לאלוהינו! בגללו באנו, ועלינו לאמרו, כי הוא ראוי לו מפני גדולתו.	והבו רבו לאלהנו בגללה אתינן והב לן נימרנה דו מלו בה לגדלה

mārad ע"ב [mārod 16

- 11 והדליק] ע"י מרקה יד 80.
 15 רועד] גראה שכיוון המחבר בפעל רתת לבינוני כמו מרוד בש' 16 ובדומה לכך מרקה
 כ 40. ועל פי מה שראינו עמרים יח 8, היה אפשר לומר שאמנם גם ההגייה מציעה בינוני, אילולא
 הצורה הברורה מרקה יד 29, טז 106. המלמדת שאין ההגייה מכוונת לכך.
 16 והעפר] כמובן אדם, שיסודו מעפר. ממרה] ייתכן ששתי ההגיות (ע"י חילופי הקריאה)
 מתפרשות בינוני, עם שההגייה ב ā רומזת לעבר. בין כך ובין כך לא כיוון המחבר לספר
 מעשה שהיה, אלא לתאר דבר עומד וקיים, וה"ה בש' 32.
 21 לאלוהינו] בכל המקורות שלפניי הנוסח הוא לאלהנו, והרי המלה הארמית כדקדוקה היא
 אלהנן (השווה מרקה ד 1). ואמנם אלהנו בא גם בתה"ש לדב' לב ג. מה ראו השומרונים לשמש
 כאן (כמובן גם בתה"ש) בנטייה העברית — לא נתברר לי, אי אפשר לי להניח שבדבר פשוט
 ומובן כזה נפל שיבוש סתם, שאילו כן היה נמצא סופר של כ"י לתקנו. לבי אומר לי, שבסטייה
 זו מן הדקדוק מסתתר שינוי של משמעות או דרוש ואיני יודע מהו. השווה גם מרקה ו 21.
 יב 21.
 22 בגללו] אני מסב אותו אל רבו (= גודל). אבל ההגייה, המשמשת בכינוי הזכר, מסיבה אותו —
 כפי הנראה — אל לאלהנו, וכן צ' בשאנח; פ, פ' בקדרתה. לדעתי ר"ל באנו לקלס את ה',
 אבל פ, פ' מפרשים אתינן נוצרנו. העובדה שגם תיבת נימרנה יש בה כינוי הזכר, והוא
 בוודאי רומז אל תיבת רבו (פ, פ'ר, צ' נקולחא) מחזקת את פירושי. לעניין הכינוי גופו
 ע"י מרקה ב 5.

zā'on kal fēmāmēn yištābba bid 'kal-fēm zā'on lān wmuwwi lān ab lān amšabbāte	הזן כל הפיות ישתבב ביד כל פה. הזן אותנו ומחיה אותנו עלינו לשבחה.	25 זאון כל פממין ישתבב ביד כל פם זאן לן ומחיה לן הב לן משבחתה
imāte wdēlte amballēdēn 'āļāmā wī gēnu rābbā lāfār mārād 'ālo	אימתו ופחדו מבהילים את העולם. וזו גנות גדולה לעפר הממרה אותו.	30 אִימתה ודחלתה מבלדין עלמה והיא גנו רבה לעפר מרד עליו
ṭinnān wsārinnān iddān lān nāzzār litu gēnu alṭāli āfək alsāfārā	טעינו ופשענו. זמן לנו לחזור. אין זו גנות לנער לפנות אל המורה.	35 טעינו וסרחנו עדן לן נחזור ליתו גנו לטלי הפך לספרה
yēb lān aktābon wayyayyā algabbon an šammišnān aktābayyā yēb lān 'ayyayyā	נתן לנו ספרים. והחיים בהם. אם שימשנו את הכתבים. נתן לנו את החיים.	40 יהב לן כתבון וחייה לגוון אן שמשנן כתביה יהב לן חייה
kāmā ū māšəd bān iļā yīti mēdon	כמה הוא מעיד בנו. עד שלא יבוא העונש.	כמה הוא מסיד בן אלא ייתי מדון

kal fam ע"א [kal-fēm] 26 [mārād 32] מפי ע"ה שמעתי את התנועה האחרונה כעין o

25, 27 [הזן] תן דעתך לשתי צורות הבינוני השונות, ומה שנאמר בעניין זה עמ"ס כו 79.

30 [מבהילים] במקום מבלדין (גם פ, פר, צ) יש נ"א מבלדן, שהוא הנכון מצד הדקדוק.

34 זמן לנו] כלומר הגיעה השעה.

35 אין זו] במקום ליתו (הנמצא גם בפ, פר, צ) יש נ"א ליתי (> לית הי), והוא הנכון מצד

הדקדוק; הי כאן כינוי הרמז.

36 [לפנות] במקור בינוני, כלומר: להיות פונה.

37 [ספרים] במקום כתבון (גם בפ, פר, צ) שנשתבש בספרים יש נ"א כתבין, ותמוה כיצד

נשתבש הנוסח והוא גלוי בשיבושו; פ, פר מתרגמים אלכתאב כלשון יחיד.

39 [שימשנו] ז"א עשינו את המצוות שבכתבים. שמש במובן עשה ממש ובקשר למצוות נמצא

גם במרקה טז 20.

41 [מעיד] מסיד משמש גם כלשון התראה והזהרה, בדיוק כמו העיד בעברית.

42 [העונש] הרי כאן עדויות נוספות לשימושה של מלת מדון במשמעות הנתונה: מים אחד

היה מדון למצרים וחיים לבני העברים (ממ"ד 33); הב בלך (= דעתך) לא תדבב למרח תקום

במדון לית לך בה יכלו (ממ"ד 93); גלה רבות יומה דבקם ומה בה יתחדד (= יתחדש) מן מדון

רב (ממ"ד 94). התיבה היא מקור של הפעל דון כבניין קל, ונדרפת עם השם דין.

man rā'ēm lān mūtār
wamšaggār māšəd bān

מי שאוהב אותנו יותר,
הרי הוא משלה בנו מעיד.

מן רחם לן מותר
וימשגר מסיד בן

lēbābən wfēmāmən
ṭūbā rābbā bā'i
ašbu tāriyyon afdēllā
iggāllā maškānā

לבבות ופיות
הטוב הגדול מבקש,
חברו שניהם ביראה,
נתגלה המשכן.

45 לבבין ופממין
טובה רבה בעי
אשוו תריון בדחקה
אגלה משכנה

mī tūmā mā'əs
wmī arqiyyā tāllā
nabbəš albīnāton
ṭiyjol alrā'emo

מי התהום השפיל
ומי הרקיע הרים,
נתן רווח בינותם –
הליכה לאוהביו.

50 מי תהומה מעיס
ומי רקיעה תלה
נפש לבינתון
טעיוול לרחמיו

nībyā rābbā mūšī
'akkēmān baktābe
dū amqabbəl 'ayyābən
šābqən ūbiyyon

הנביא הגדול משה
הודיענו בספרו,
שהוא מקבל חוטאים,
העוזבים את חטאיהם.

55 נביה רבה משה
חכמן בכתבה
דו מקבל חיבין
שבקין חוביון

sēbu imāte
widkārū rēbūte
man madkār lē biqār
mimmārrāq ū agre

טלו את אימתו,
וזכרו את גדולתו!
מי שמזכיר אותו בכבוד,
משתכר הוא שכרו.

60 סבו אימתה
ואדכרו רבותה
מן מדכר לה באיקר
ממרק הוא אנרה

'āmi wyāda
mā ṭēmər algu kal lab

רואה ויודע
מה צפון בכל לב,

עמי וידע
מה טמיר לגו כל לב

45–46 הקבלה מעניינת אל: הקב"ה ליבא בעי, אלא שהכינוי לה' הוא כאן טובה רבה.
48 נתגלה] אגלה הוא אתפעל של גלה כעבר ושימוש לעתיד. ראוי לציין במיוחד את המכנה
הזה של משפט התנאי, שהוא בלתי מקושר, כדרך שאנו מוצאים הרבה בעברית, ולא רק במקרא
אלא גם בלשון חכמים. והשימוש בצורת העבר הוא כמו: מצא אשה מצא טוב (משלי יח כב),
כוונת הפעלים אינה לעבר דווקא. רצה אפוא לומר: כשיהיו הפיות והלבבות שווים אז
יתגלה המשכן; בגילוי המשכן המוסתר תבוא שוב תקופת ה"רחותה".

51 ז"א את הארץ.
52 הליכה] משמע שתיבת טעיוול (= טיול) משמשת בשומרונית שימוש כללי ומופשט: התנהגות,
בדומה להליכה (הליכות) בעברית, והשווה גם מרקה יד 67. ועניין לנו לציין שבכל מקום
מצאנו את התיבה כתובה בעי"ן. מן הסתם נתערכה להם לשומרונים גזירת שם זה, שהוא של
גזרת ע"ו. בפעל טעה, שאף בו יש מעניין ההליכה, והרי כאן מקבילה מדברי מרקה (קאולי
49): טעיל לגבה לאהן דחני לך = מהלך בו (כלומר מהלך ע"ו) להיכן שערב לך.

bā'i galyān tǎbān
dū 'ākəm aksiy'yañ

דורש נגלות טובות.
הוא שיודע בסתרות.

בעי גליאן טבן
דו חכם כסיאן

ifta fimme adtūmā
wabbəq lān mem 'ayyəm
fimme ad'nāš šānāq
afgēlā| dastār 'ayyəm

פתח לי התהום
והוצא לנו מים חיים!
פי הנחש קבור.
מפני שסתר את החיים!

פתח פמה דתהומה 65
ואפק לן מים חיים
פמה דנחש צנק
בגלל דאסתר חיים

פ

šēbā'u afdēllā
widkāru rēbūte
šāba ālgabbe ādām
wistübār bid māre

התפללו ביראה
וזכרו גדולתו!
התפלל בה אדם
ונסלח לו על ידי אדונו.

צבעו בדחלה 70
ואדכרו רבותה
צבע לגוה אדם
ואסתובר ביד מרה

qām am yā:qob
algu nēl yibbāqā
wabde nāšā šāli
wansāb bārākātte

עמד ליעקב
בנחל יבוק
ועשאו מנצה מלאך.
ולקה את ברכתיו.

קעם עם יעקב
לגו נחל יבקה
ועבדה נצה שליח 75
ונסב ברכתה

riš kal dēbābəm
bā lām ban būr
atfək fimme albārā kån
wbarrek alyišrā'əl

ראש כל האויבים.
בלעם בן בעור.
נהפך פיו לברכות
ובירך את ישראל.

ריש כל דכבים
בלעם בן בעור
אתפך פמה לברכאן
וברך לישראל 80

šēmā rābbā yī'dāy

ה' הגדול, היחיד.

יהוה רבה יחידי

galyān] כך כל עדיי, אבל עיי' עמרם כה 10

[bā'i ע"א bāwi (!) 63

63 נגלות טובות] ר"ל מעשים טובים.

67 סגור] צנק ציווי הוא על פי העניין, וכל המתרגמים מפרשים כך, ואולם ההגייה היא כשל עבר, שברגיל בציווי התנועה הראשונה — בהברה פתוחה — היא ē. פ"ר גורס סנק.

68 שסתר] כלומר הרס, וכן הבין צ: טרק. וכן התגייה בבניין הקל מאששת פירוש זה, אבל פ, פ"ר מבינים שהסתיר: אה"פ.

71 כה] בעניין תנועת הכינוי של לגוה עיי' מרקה ב 5.

73 כדאי להזכיר שהכינוי "קם עם" בארמית בהקבלה אל קם לי בלשון המקרא עתיק הוא ונמצא בכתובת זכר 3, מן המאה השמינית שלפני המניין המקובל, והשווה עוד מרקה יב 8.

76 ולקה] כלומר יעקב. (ברכותיו] רק צ מתרגם בריבוי כדין.

79 נהפך] דומה אני כי אתפך נגור מן אפך, אח של הפך (נמצא גם בארמית היהודים), והוא מעיקרא בניין אתפעל שנחשטשה בו הכפלת התי"ו: אתאפך < אתפך < הצורה שלפנינו.

81 ה' תן דעתך שתיבת יהוה פותחת אות שיי"ן! ועיי' מרקה טז 152. בית זה הוא אפוא מופת חותן להגיית יהוה = שמ"א) כבר בימי מרקה, ועיי' מאמרי ב"ארץ ישראל" ג 147. היחיד]

dū adnāšā kal qērāb šabbā'ūte rā'ēmo algu kal qērāb danšā'u	שהוא מנצח בכל מלחמה, שיבחוהו אוהביו בכל מלחמה שערכו.	דו דנצח כל קרב שבחותה רחמיו לגו כל קרב דנצחו
tā'ēbayyā innon adnā'šēn qērābā wgālōn rū:tā wamšammēšōn lēlā'on	השבים הם המנצחים בקרב, ומגלים את רחותה, ועובדים את אלוהיהם.	85 תהביה אנון דנצחין קרבה וגלין רחותה ומשמשין לאלהון ליה
ēbu tāšbā:tā alman dillof mištabda adbū:bādō man yēšabbā'inne	תנו שבח למי שרגיל להיות מהולל, אשר במעשה ידיו מי ישבחנו?	קבו תשבחתה למן דאלוף משתבח דבעובדיו מן ישבחנה
bārā šūmēm wārā qammi kal mā dandā bikmēte rābtā yattēb rūmā wmakkā	ברא שמים וארץ לפני כל מה שהביא. בחכמתו הגדולה ייסד מעלה ומטה.	5 ברא שומים וארע קמי כל מה דאנדה בחכמתה רבתה יתב רומה ומכה

[7]

innon [ע"א וע"ב תפחנ 85

כנגד הנוסח המשובש כאן יחידאי - והוא גם בפ, פ, צ - יש נ"א יחידאה (עי' עמרם כב 19).

82 מנצח] או עורך, כמו בש' 84, ועי' עמרם ג 9.

85 השבים] כלומר אל ה'.

87 אפשר לפרש זוכים ל"רצון" האלוהים, הנסתר מן הרשעים, ולהם יש פנותה; ואפשר לומר השבים הם שעתידיים להביא את תקופת רחותה, שעכשיו פנותה שליטה.

מקורות: קאולי 20; פ, פ, צ.

נאמר ביום השלישי, בשבת השנייה של החודש ובמועדים.

3-4 לפי תרגומי שיעורו של הכתוב: מן דבעובדיו (= ברואיו) ישבתנה, כלומר מכל הברואים ישבחוהו רק בני האדם, ונראה שכך הבין צ: אד פי אפעאלה... אבל פ, פ, מפרשים בחסב אפעאלה, ז"א: שכפי מעשיו מי ישבחנו. נמצא שהבי"ת בתיבת דבעובדיו משמשת להשוואה ולעימות, כתפקיד הכ"ף, וכבר נרמז עניין זה מרקה ה 7.

6 [שהביא] אנדה אף הוא מלשונות הבריאה והשווה מרקה י 7, והשווה את הביטוי העברי בא לעולם=בכרא, נוצר.